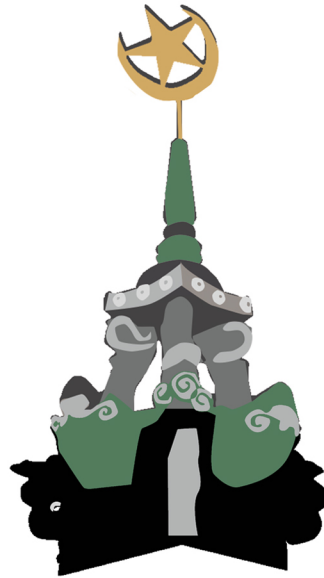

Surau Lama
Kampung Seberang Paya,

Gadong Negeri Sembilan Darul Khusus

Penulisan pertama Sesi Jun 2020

Hak Cipta unit KAWANS

All right reserved. No part of this book may be printed or produced or utilised in any form or by any electronic, mechanical or other means now known of hereafter invented, including photocopying and recording or any information storage or retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

Pereka Susunatur:

SURAU LAMA KAMPUNG GADONG | Negeri Sembilan / Editor: NUR ATHIRAH BINTI IBRAHIM | NADIA NADHIRA BINTI MOHAMAD IZHAM | NUR AMIRA BALQIS BINTI ABDULLAH

Diterbitkan oleh:

Unit Kajian Alam Warisan Negeri Sembilan

Jabatan Kejuruteraan Awam

Politeknik Port Dickson

KM 14 Jalan Pantai

71050 Si Rusa

Port Dickson

Negeri Sembilan

Malaysia

Tel: 06-6622042

Fax; 06-6622026

HAK CIPTA TERPELIHARA. Tidak dibenarkan mengulang cetak mana-mana bahagian buku ini, dalam apa bentuk atau dengan apa cara sekalipun, disimpan untuk pengeluaran atau ditukarkan ke dalam sebarang bentuk atau dengan cara elektronik, gambar, rakaman, media dan sebagainya sebelum mendapat izin bertulis daripada unit KAWANS terlebih dahulu.

ABSTRAK

SURAU LAMA KAMPUNG GADONG juga dikenali sebagai Surau Batu iaitu seni bina warisan yang terletak di Kampung Gadong Rembau di kawasan pendalaman kampung. Objektif projek lukisan terukur ini dijalankan adalah untuk mewujudkan keselarasan dalam pengendalian projek lukisan terukur Diploma Seni Bina di Politeknik Port Dickson. Maklumat yang diperolehi daripada penduduk kampung tidak banyak termasuk tahun dibina dan tahun ia tidak digunakan lagi. Pengasas surau ini ialah Allahyarham YTM Dato' Lela Maharaja Dato' Haji Sulong bin Miah Undang Luak Rembau ke 17 (1905 - 1922)

Surau lama ini sudah berusia kira-kira 100 tahun lamanya. Surau ini juga digunakan oleh penduduk kampung pada zaman pemerintahan British dan Jepun. Sewaktu perkemahan lukisan terukur, surau ini masih dalam keadaan baik walaupun telah dibaik pulih hampir lebih 10 tahun yang lalu. Seni bina surau ini amat menarik kerana penduduk kampung memanggil surau tersebut adalah surau batu kerana ia merupakan satu-satunya

surau yang dibina menggunakan batu pada zaman pemerintahan Undang Luak ke 17 dan mempunyai unsur Aceh pada seni bina masjid ini.

Selain itu, terdapat juga seni ukiran pada tiang dan dinding surau ini. Atap surau ini menggunakan atap genting manakala tingkap dan pintunya diperbuat daripada kayu. Terdapat tiga tangga batu pada surau lama ini. Di sekeliling surau ini terdapat beranda untuk menghubungkan setiap pintu masuk. Mehrab surau itu juga masih kukuh. Pada bahagian empat penjuru atap surau ini terdapat ukiran yang amat menarik iaitu bulan dan bintang.

Metodologi untuk lukisan terukur, beberapa kaedah dan langkah penting telah digunakan sebelum dan semasa pelaksanaan kajian ini dijalankan. Ini adalah bertujuan untuk meningkatkan pemahaman terhadap bangunan kajian dan menambahkan ketepatan maklumat yang diperolehi dalam melaksanakan sesebuah proses kerja.

PENGHARGAAN

Syukur ke hadrat illahi kerana dengan limpah dan berkat kurniaNya serta kesabaran dan usaha gigih setiap ahli kumpulan untuk menyiapkan tugas lukisan terukur ini dengan jayanya. Secara keseluruhan kursus ini telah memberi manfaat kepada setiap ahli dari segi mempraktikan kerja-kerja praktikal seni bina, ia juga memberi pendedahan kepada pelajar untuk lebih mengenai reka bentuk seni bina warisan lama serta mengkaji tentang warisan itu dengan lebih mendalam.

Ucapan setinggi-tinggi penghargaan diucapkan buat pensyarah-pensyarah yang mengajar subjek Lukisan Terukur Sesi Jun 2020, Pn Nik Hasnira bt Nik Pa, Pn Nur Athirah bt Ibrahim, Puan Nur Haslinawati bt Mohd Saad dan Dr Isham Shah bin Hassan yang telah banyak memberi tunjuk ajar kepada kami dalam melengkapkan buku meja kopi lukisan terukur ini dengan jayanya.

Akhir kata, penghargaan yang tidak terhingga kepada semua pihak yang telah banyak membantu dalam menyempurnakan hasil kajian ini. Sesungguhnya banyak pengalaman dan pendedahan yang telah diperoleh sepanjang menjalankan kajian lukisan terukur terukur ini. Kami mempersembahkan buku meja kopi ini agar menjadi rujukan dan warisan buat generasi akan datang.

ISI KANDUNGAN

01 REMBAU & GADONG

Bahagian ini menceritakan tentang sejarah Rembau dan Gadong yang merupakan tapak lokasi Surau Lama.

02 SEJARAH SURAU LAMA

Sejarah surau lama yang merangkumi asal usul surau, tahun dibina, usia serta sedikit latar belakang generasi pengasas.

03 REKA BENTUK SURAU LAMA

Menerangkan reka bentuk traditional yang mempunyai nilai estetika serta reka bentuk yang berunsurkan pengaruh Jawa dan Cina.

04 RUANG DAN FUNGSI

Bahagian ini menceritakan tentang ruang & fungsi di setiap bahagian masjid yang mempunyai maksud tersendiri.

05 ELEMEN & STRUKTUR

Menerangkan tentang elemen corak dan gaya yang unik serta struktur yang digunakan untuk mengekalkan struktur masjid.

06 BUMBUNG & STRUKTUR

Ini menerangkan tentang struktur bumbung pada Surau Lama yang mempunyai keunikan tersendiri.

07 ORNAMENTASI & KERAWANG

Ornamentasi & kerawang pada surau lama ini mempunyai ciri-ciri yang unik serta kehalusan seni yang mempunyai maksud tersendiri.

08 PERBANDINGAN REKA BENTUK

Membandingkan reka bentuk Surau Lama dengan Masjid Keling.

*“Bukan lebah sebarang lebah,
Lebah bersarang di pohon nangka,
Bukan sembah sebarang sembah,
Sembah bersusun jari sepuluh.”*

REMBAU & GADONG

01

Bahagian ini menceritakan tentang sejarah Rembau dan Gadong yang merupakan tapak lokasi Surau Lama.

SEJARAH AWAL

Gambar (1), Istana Seri Menanti yang terletak di Negeri Sembilan.

Penduduk asal Rembau ialah orang Jakun yang disebut juga sebagai orang Biduanda Mengikut ahli sejarah kaji manusia mereka telah datang ke Alam Melayu ini kira-kira 2500 hingga 1500 tahun sebelum masehi yang terkenal dengan Melayu Proto. Terdapat lima buah pekan kecil di daerah ini iaitu Rembau, Pedas, Chengkau, Kota dan Lubok China serta terdapat satu kawasan parlimen iaitu Kawasan Parlimen Rembau dan dua kawasan undangan negeri iaitu Chembong dan Kota. Ahli Parlimen Rembau ketika ini ialah YB. Tuan Khairy.

Rembau pada awalnya merupakan tempat orang-orang Minangkabau dari Sumatera yang mendarat. Hal ini secara tidak langsung telah membawa masuk Adat Perpatih ke daerah ini. Mereka membuka perkampungan di sini dan telah berkahwin dengan penduduk asli di daerah ini. Selain itu, sejarah mencatatkan Yang Dipertuan Besar Negeri Sembilan pertama ialah Raja Melewar telah di tabalkan di daerah ini iaitu Kampung Penajis

Gambar (2), Replika Istana Raja Melewar Kampung Astana Raja Rembau, Negeri Sembilan.

REMBAU & GADONG

Rembau adalah sebuah daerah di Negeri Sembilan yang terletak di arah selatan bersempadan dengan Negeri Melaka. Daerah Rembau seluas 402.76 kilometer persegi atau 41, 512 hektar dengan penduduk seramai 44, 230 orang yang mendiami 17 mukim iaitu Pedas, Kundur, Tanjung Kling, Chembong, Batu Hampar, Selemak, Sepri, Pilin, Nerasau, Chengkau, Bongek, Titian Bintangor, Semerbok, Legong Ulu, Miku, Lengong Hilir dan Gadong serta mengandungi 204 buah Kampung di daerah ini. Penduduk daerah ini majoritinya adalah petani, kakitangan kerajaan dan pekerja kilang. Rembau terletak di antara garis latitud $2^{\circ}23''\text{U}$ hingga $2^{\circ}43''\text{U}^{\circ}$ dan garis longitud $102^{\circ}0.6''\text{T}$

Pelan Kunci Surau Lama
Kampung Gadong

Pelan Lokasi Surau Lama
Kampung Gadong

Gambar (3), merupakan tumbuhan ubi gadong yang terdapat di kampung ini.

Kampung Gadong merupakan kampung yang kecil dan bertempat di dalam daerah Rembau. Gadong atau nama saintifiknya dikenali sebagai 'Dioscorea Hispida' merupakan ubi yang terdapat di kampung tersebut. Pada masa dahulu, bumi Kampung Gadong ini dipenuhi dengan tumbuh-tumbuhan ubi gadong. Ketika pembinaan rumah, ubi gadong telah dihapuskan terlebih dahulu untuk mengelak daripada tersalah makan kerana ubi gadong ini merupakan makanan yang beracun. Sekiranya diambil dalam kuantiti yang banyak boleh menyebabkan mabuk.

*“Terbang tinggi si burung Tukang,
Hinggap sebentar di atas dahan;
Pusaka ditinggalkan bukan sebarang,
Diwarisi dari zaman-berzaman.”*

SEJARAH SURAU LAMA

02 Sejarah surau lama yang merangkumi asal usul surau, tahun dibina, usia serta sedikit latar belakang generasi pengasas.

SURAU LAMA KAMPUNG SEBERANG PAYA

Gambar (4), Undang Dato' Lela Maharaja Hj. Sulong bin Ambia pengasas surau lama.

Surau ini adalah milik persendirian. Ia didirikan oleh Undang Dato' Lela Maharaja Hj. Sulong bin Ambia sekitar tahun 1920 atau 1921. Difahamkan oleh arwah Hj. Amin bin Hj. Peral bahawa hanya surau sahaja diwakafkan tetapi bukan tapaknya. Walaubagaimanapun surau ini adalah milik semua penduduk di Kampung Gadong. Surau ini digunakan untuk mengembangkan ilmu keagamaan kepada penduduk Kampung Gadong melalui Tuan Hj. Abbas.

Pembinaan surau ini adalah tidak dirancang. Ia berpunca daripada situasi pada masa itu di mana sebuah masjid di Seberang Paya telah runtuh dan bahan binaan masjid itu tidak mencukupi untuk mendirikan masjid yang baharu, maka satu keputusan telah dibuat untuk menggunakan bahan-bahan itu untuk membina surau di tapak yang baharu. Surau ini lebih dikenali dengan nama Surau Batu kerana binaannya daripada batu dan ketika itu tiada surau yang dibuat daripada batu.

Setelah Tuan Hj Mahmud meninggal dunia, surau ini menuju kemalapan dan bangunannya lama kelamaan menjadi rosak kerana tiada sumber kewangan untuk membaiki bangunan tersebut. Walaupun surau ini ditinggalkan begitu lama dan dimamah usia tetapi struktur bangunan tetap tegak berdiri, hanya struktur bumbung,

panel-panel pintu dan tingkap sahaja yang runtuh. Banyak juga orang kampung memberi cadangan untuk merobohkan surau itu untuk dibuat jalan. Tetapi pihak Muzium Negara menawarkan bajet untuk memperbaiki bangunan yang ada sejarah.

Gambar (5), Saedattol Ainy Abdullah (kanan) mempunyai separa hak milik Surau Lama.

Pandangan hadapan Surau Lama Kampung Gadong

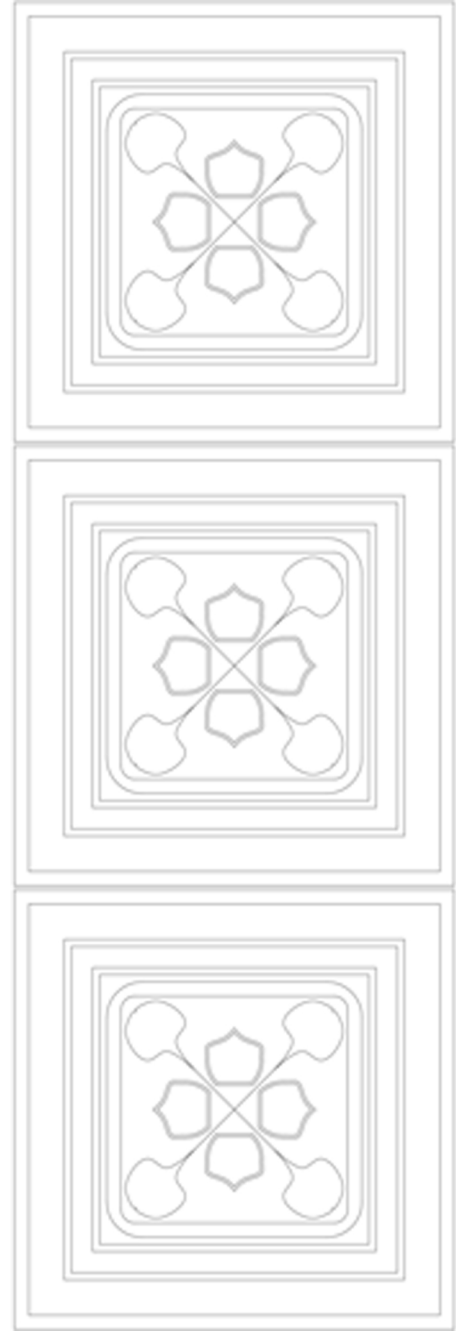

*“Pungguh cantik kebaya Nyonya,
Walau dipakai ke mana jua,
Khazanah tua tiada kurangnya,
Menjadi kemegahan kita semua.”*

REKA BENTUK SURAU LAMA

03 Menerangkan reka bentuk traditional yang mempunyai nilai estetika serta reka bentuk yang berunsurkan pengaruh Jawa dan Cina.

PENGENALAN

Masjid dan surau di Alam Melayu memiliki keunikan tersendiri berbanding dengan seni bina Islam lainnya. Uka Tjandrasasmita dalam tulisannya Kota-Kota Muslim di Indonesia, dari sudut seni bina masjid dan surau kuno Indonesia menunjukkan ciri-ciri khusus yang membezakannya dengan seni bina masjid di negeri Islam yang lain. Bentuk bangunannya beragam. Masjid dan surau terutama di Jawa, berbentuk beratap limas atau bertingkat tanpa kubah. Tetapi ada pula yang beratap susun dengan, beratap datar dengan kubah atau tidak berkubah.

Bangunan atau tempat beribadat yang beratap limas sangat umum di Indonesia yang jarang ditemui di negara lain. Seni binanya ada yang dipengaruhi oleh seni bina Indonesia-Hindu dan Jawa, seni bina daerah setempat, iaitu seni bina Timur Tengah.

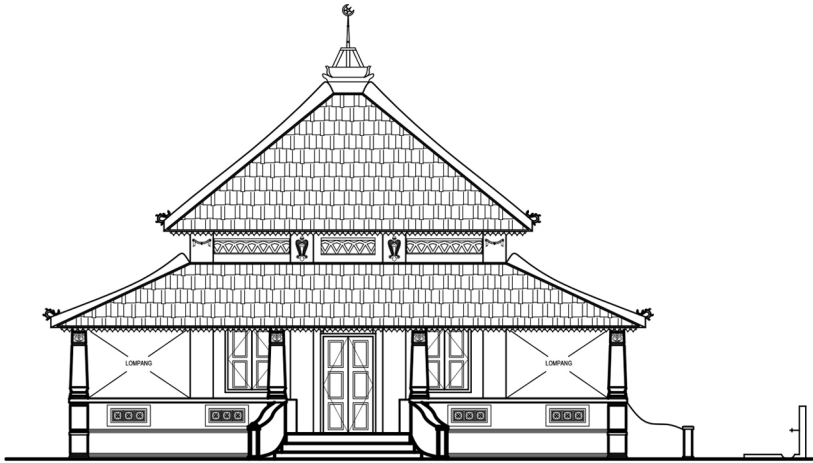
Indonesia merupakan negara kepulauan yang menyebabkan letaknya berjauhan antara satu sama lain. Akibat dari berjauhan itu, maka lahirlah perbezaan rekabentuk tempat beribadah serta adatistiadat yang berbeza pula.

Reka bentuk masjid gaya lama dari Nusantara disokong oleh keadaan geografi Alam Melayu dan hasil transformasi budaya. Perkara sebegini menyebabkan timbulnya kebiasaan yang menetapkan reka bentuk masjid sedemikian rupa sehingga merupakan titik tolak kepada ciri-ciri khusus yang tradisional sifatnya, sebagai contoh, tempat beribadat seperti surau dan masjid di Indonesia kebanyakannya beratap limas. Setiap daerah akan memiliki reka bentuk corak dan seni bina yang berbeza kerana keterapilannya dari pengaruh-pengaruh luar.

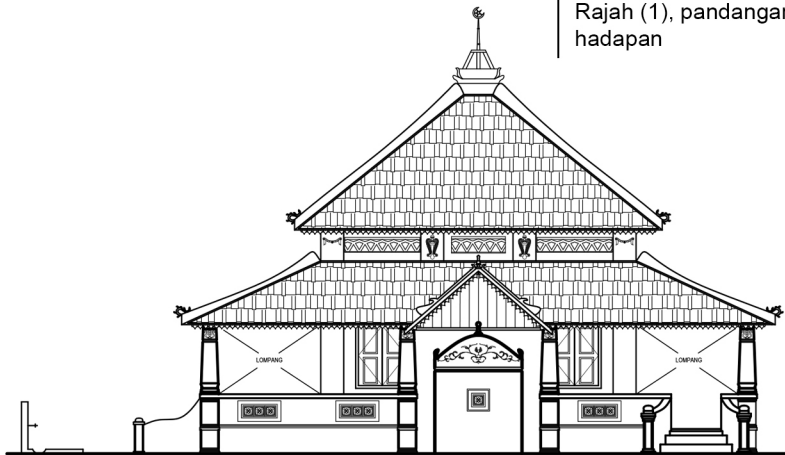

Gambar (6), pandangan hadapan Surau Lama Kampung Gadong.

REKA BENTUK

Rajah (1), pandangan hadapan

Rajah (2), pandangan belakang

Reka bentuk Surau Lama ini telah menunjukkan kreatifnya masyarakat pada masa dahulu dalam membina bangunan warisan. Reka bentuknya mewakili pelbagai maksud yang sering dikaitkan dengan identiti negara- negara lain. Hal ini dapat dilihat melalui ukiran, hiasan dan bumbung pada surau ini. Surau Lama Kampung Gadong mempunyai pengaruh dari Jawa dan Cina yang jelas kelihatan sehingga kini.

Surau ini mempunyai bumbung berlapis dua, dengan bentuk limas. Ruang di antara lapisan-lapisan bumbung ini membolehkan kemasukan udara dan cahaya ke dalam surau. Dipercayai lapisan paling atas bumbung surau bererti ' iman manusia kepada tuhan ' lapisan kedua ' alam semula jadi yang menghubungkan manusia dengan Pencipta '. Oleh itu, kebanyakan ukiran dan hiasan di surau ini bermotifkan flora dan fauna.

Selain itu, surau ini mempunyai susun atur ruang serta fungsi tersendiri seperti ruang tangga, serambi, ruang solat, mihrab dan tempat wudhu'. Setiap ruang itu mempunyai fungsi dan keunikan tersendiri.

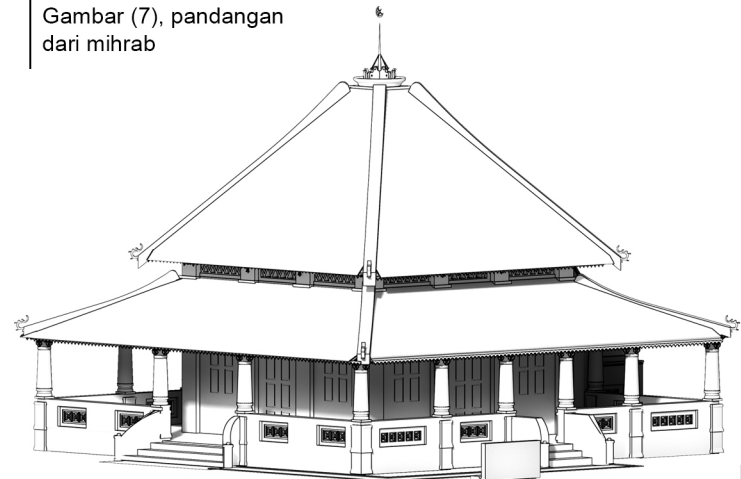
Ruang serambi pada surau ini mengelilingi tiga bahagian iaitu pada hadapan, kiri dan belakang. Ruang ini merupakan ruang laluan yang memberi pergerakan keluar dan masuk dari pintu ke pintu di surau ini. Ia juga boleh dijadikan ruang tambahan untuk jemaah bersolat.

Seterusnya, ruang mihrab yang dibina di luar surau mempunyai bentuk yang kecil manakala di bahagian dalam mihrab mempunyai geometri berbentuk arch pada pembahagi ruang antara dewan dan mihrab. Ruang solat merupakan ruang yang terbesar di dalam surau ini, ia terletak di bahagian tengah surau. Terdapat tiga pintu masuk utama untuk memasuki ruang solat ini.

Selain itu, ruang berwudhu' yang diletakkan di bahagian kanan surau. Ia hanya menyediakan satu sahaja tempat berwudhu/ dan tidak terdapat pengasingan antara lelaki dan perempuan kerana surau ini agak padat.

Gambar (7), pandangan dari mihrab

Rajah (3), pandangan dari mihrab

*“Rama-rama si kumbang jati,
Khatik endah pulang berkuda,
Patah tumbuh hilang berganti,
Pusaka tinggal begitu saja.”*

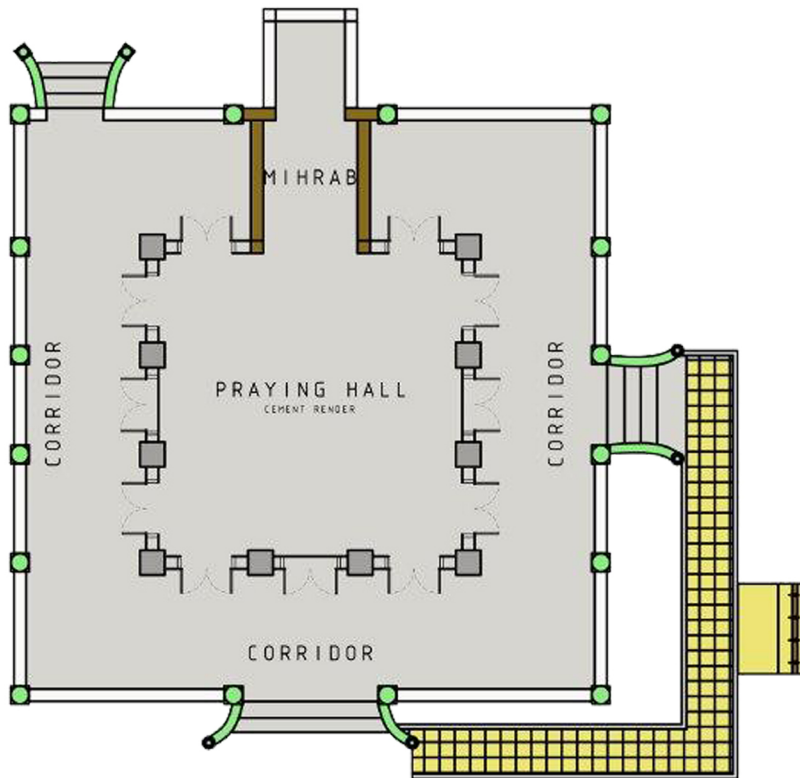

RUANG DAN FUNGSI

04

Bahagian ini menceritakan tentang ruang & fungsi di setiap bahagian masjid yang mempunyai maksud tersendiri.

RUANG DAN FUNGSI

Rajah (4), Lukisan plan lantai Surau Lama Kampung Gadong.

Ruang dan fungsi mewujudkan pertalian yang erat dalam memahami cara hidup penghuni tersebut. Faktor - faktor seperti agama, adat, peribadi dan kehendak - kehendak sosial banyak mempengaruhi susun atur dan reka letak ruang dalaman. Kekurangan faktor - faktor itu akan menjejaskan bentuk, menjadikan surau tersebut idak seragam, tidak harmoni dan juga melemahkan nilai estetika bangunan secara keseluruhan. Terdapat juga ruang yang dijadikan sebagai ruang multi - fungsi mengikut aktiviti yang dijalankan pada satu masa.

Surau lama ini telah berusia lebih 100 tahun dan telah siap dibaik pulih pada tahun 2006 namun reka bentuk pada surau ini masih dikekalkan dan mempunyai fungsi yang sama. Surau ini mempunyai ruang solat dan ruang lain juga seperti mihrab dan koridor disediakan bagi menguatkan lagi rekabentuk ruang dalam surau yang umumnya bukan hanya sebagai tempat untuk solat sahaja tetapi ia juga digunakan sebagai tempat perjumpaan ahli-ahli. Dari segi ketinggian ruang sembahyang ini agak berbeza dengan ruang yang lain terutama pada ruang tengah yang mempunyai ketinggian paling tinggi. Faktor kemungkinan ruang ini ditinggikan adalah bertujuan memberi pengguna merasai kerkedilan diri di sisi tuhan nya yakni di rumah Allah s.w.t. Tujuan lain seperti penyediaan ruang aliran masuk pengudaraan melalui bukaan-bukaan kecil pada struktur bumbung.

Ruang Solat

Gambar (8), perspektif ruang dalaman

Ruang sembahyang ialah ruang yang terbesar di dalam surau tersebut dan terletak di bahagian tengah, orientasi ruang sembahyang pada surau tersebut menghadap ke arah kiblat dan ia berbentuk segi empat. Surau ini tiada pembahagian ruang khas untuk lelaki dan wanita.

Keluasan untuk keseluruhan ruang sembahyang adalah 6360mm x 6370mm. Di ruang ini terdapat tiga pintu masuk utama yang boleh digunakan untuk memasuki ke dalam ruang dengan lebar keluasan ketiga-tiga bukaan pintu masuk ialah 1200mm dari bingkai ke bingkai.

Bahagian lantai ruang sembahyang tidak terdapat sebarang kemasan lantai hanya menggunakan simen dan beralaskan tikar jika hendak menunaikan solat.

Gambar (9), sudut perspektif ruang solat.

Gambar (10), pandangan dari dalam mihrab.

Ruang Mihrab

Mihrab ialah tempat imam mengetuai sembahyang berjemaah yang terletak di tempat menunjuk kearah kiblat bagi surau. Mihrab berfungsi bagi menandakan arah kiblat, ia merupakan elemen penting pada surau tersebut untuk memudahkan orang ramai menunaikan solat.

Mihrab surau ini dibina ke dalam dari garisan dinding kiblat dengan menggunakan bentuk segi empat pada bahagian depan dewan sembahyang, Terdapat hiasan geometri yang berbentuk arch pada pembahagi ruang antara dewan sembahyang dan mihrab.

Saiz kelebaran mihrab surau adalah 2000mm x 1650mm. Mihrab ini berbentuk segi empat dan disekeliling mempunyai hiasan dinding berwarna hijau yang diperbuat daripada pottery. Pada bahagian luar mihrab terdapat ukiran berbentuk pokok teratai. Ukiran ini digunakan sebagai asas atau batas sempadan pada sesuatu komponen bangunan.

Ruang Serambi

Di ruang ini merupakan laluan yang memudahkan pergerakan manusia di dalam surau untuk bergerak dari satu pintu ke pintu yang lain. Keadaan ini penting untuk menghormati jemaah lain daripada sebarang gangguan yang boleh merosakkan kekhushyukan mereka dalam mengerjakan ibadah. Ia juga boleh dijadikan ruang tambahan untuk jemaah bersolat jika bilangan dibahagian ruang sembahyang terlalu ramai.

Kelebaran bukaan serambi pada ruang hadapan adalah 2670mm x 11700mm, pada bahagian kiri 2670mm x 11710mm dan pada bahagian belakang serambi 2670mm x 11700mm, serambi ini juga dikelilingi dengan bukaan tingkap bagi tujuan pengudaraan dan pencahayaan pada ruang dalaman.

Ruang Wudhu'

Pada awal pembinaan surau, tempat wuduk menggunakan sistem takungan air telaga yang dibuat sendiri dengan menggunakan bahan daripada batu yang berbentuk bulat. Namun pada masa kini, tapak telaga tersebut telah di bina jalan untuk laluan kenderaan penduduk setempat. Selepas surau tersebut di baik pulih, tempat wuduk baru telah di bina untuk kegunaan penduduk.

Saiz kelebaran tempat wuduk surau adalah 1800mm x 1340mm. Surau lama ini hanya menyediakan satu sahaja tempat berwuduk dan tidak terdapat pengasingan antara lelaki dan perempuan disebabkan ruang surau ini agak padat

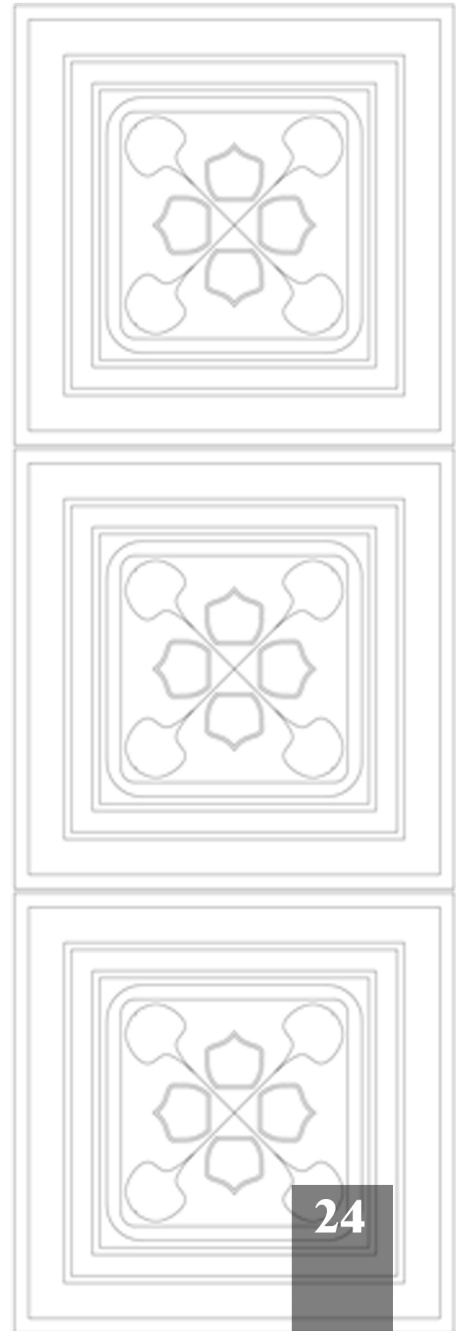
*“Dato Laksaman berbaju besi,
Masuk ke hutan melanda-landa,
Hidup berdiri dengan saksi,
Adat berdiri dengan landa.”*

ELEMEN & STRUKTUR

05

Menerangkan tentang elemen corak dan gaya yang unik serta struktur yang digunakan untuk mengekalkan struktur masjid.

Kayu

Penggunaan tanah liat jelas dapat dilihat pada hiasan buah buton, dan hiasan bunga teratai. Tanah liat ini di olah dalam beberapa proses pengkaryaan yang merangkumi transformasi dari segi sifat dan warnanya mengikut jenis tanah liat yang digunakan.

Tanah Liat

Penggunaan kayu pada elemen-elemen bangunan seperti tingkap, pintu, bumbung, kekisi dan alang secara keseluruhan masih dikekalkan walaupun telah dibaik pulih

Besi

Terdapat penggunaan besi pada pagar bagi ketiga-tiga bahagian tangga yang merupakan laluan masuk ke surau. Fungsi besi di tangga ini adalah sebagai penghalang dari bintang masuk ke dalam surau.

Konkrit

Surau ini sememangnya menggunakan konkrit sebagai bahan binaan utama pada keseluruhan bangunan dan bahagian tangga.

Atap Genting

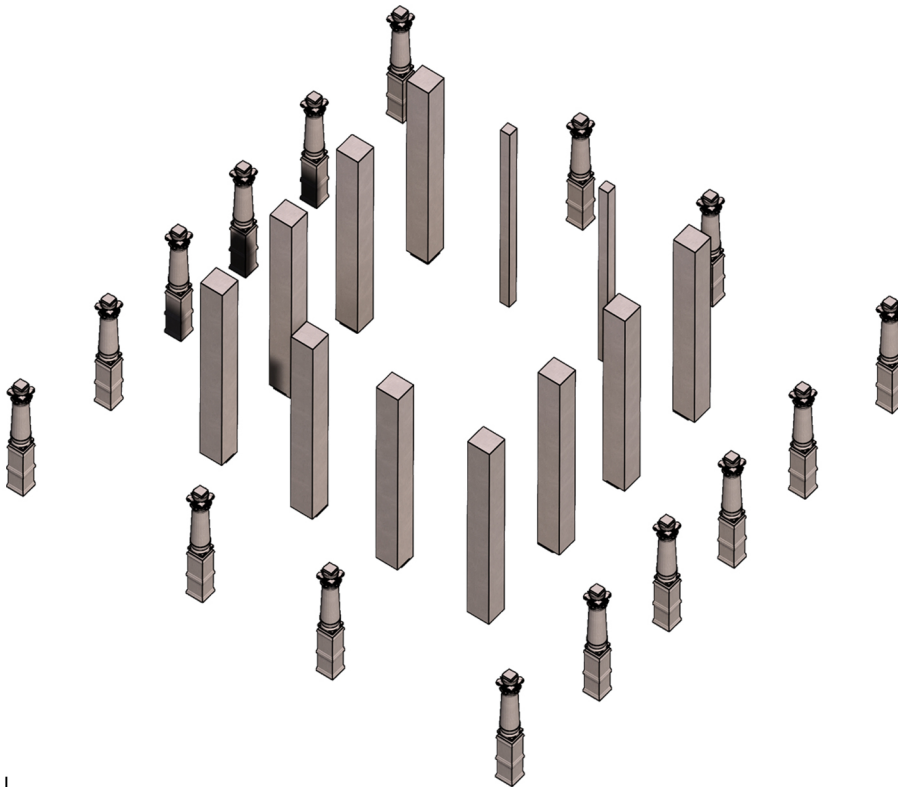
Sejak dahulu lagi, kemas genting berwarna merun telah digunakan secara keseluruhan pada bahagian bumbung surau sehingga sekarang.

Bata Blok

Penggunaan bata sebagai ruang pengudaraan secara semulajadi di pembahagi bumbung atas dan bumbung bawah. Bata blok yang terdapat pada surau ini bercorak geometri.

Tiang

Surau ini telah disokong oleh 16 batang tiang yang disusun pada sekeliling bangunan. Tiang ini merupakan bahan yang diperbuat daripada batu yang dibentuk dengan bentuk silinder. Tiang ini berfungsi sebagai penyokong kepada alang pada setiap hujung sambungan yang dicantum menggunakan tanggam. Tiang juga merupakan bahan yang penting bagi sesebuah bangunan kerana ianya bertujuan untuk menanggung dan menyokong beban agar surau tersebut selamat untuk digunakan.

Abacus berbentuk empat segi yang terletak diatas tiang dan membantu dalam menampung arch . Fungsi abacus ialah untuk mengurangkan bebanan yang perlu ditanggung oleh tiang.

Rajah (5), lukisan 3-D
struktur tiang

Lantai

Lantai pada surau ini ditinggikan dari aras tanah adalah supaya pengaliran air di waktu hujan tidak mengalir masuk ke dalam surau. Selain itu, ia bertujuan untuk menonjolkan kepentingan sesuatu ruang. Ketinggian dari aras tanah ke aras lantai ialah 650mm dan tidak menggunakan sebarang kemasan pada lantai. Perubahan aras boleh mempengaruhi pandangan manusia dan lantai yang ditinggikan mempunyai beberapa keistimewaan :

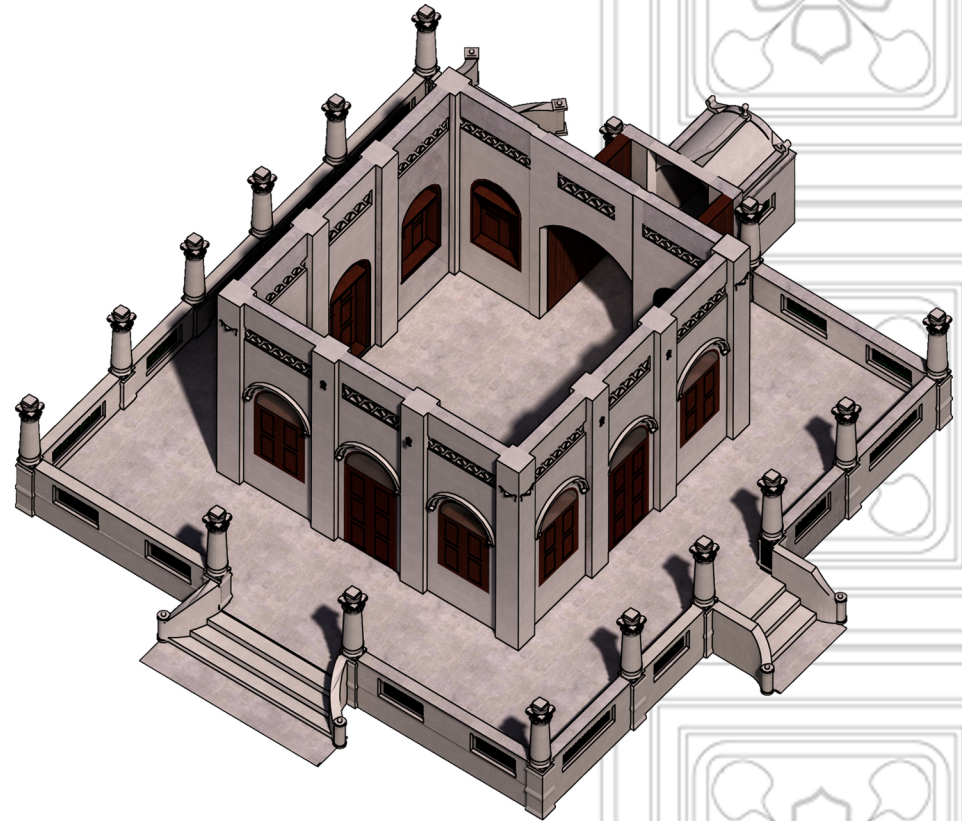
1. Aliran udara - apabila lantai ditinggikan ruang dalaman juga akan lebih tinggi, oleh itu aliran udara akan lebih berkesan dalam sistem pengaliran udara.
2. Kebersihan - dapat mengelakkan kotoran daripada masuk ke bahagian dalam surau.
3. Keselamatan - dapat mengelakkan daripada di masuki oleh binatang.

Rajah (6), menunjukkan stuktur binaan lantai

Fungsi dinding di sini adalah sebagai binaan yang menyokong struktur bumbung. Selain itu, dinding berfungsi sebagai pemisah ruang dalam dan ruang diluar serta menjadi penghadang dari cahaya matahari masuk dan meghalang dari tempias hujan.

Dinding ini pada asalnya adalah campuran daripada pasir dan simen yang dijadikan sebagai dinding surau. Kemudian setelah munculnya bahan konkrit makan ianya pun telah dtukarkan kepada dinding konkrit. Pada dinding dewan sembahyang mempunyai ketebalan dinding yang berlainan daripada biasa yakni dengan ketebalan 260mm dan ketebalan dinding luar 250mm.

Dinding

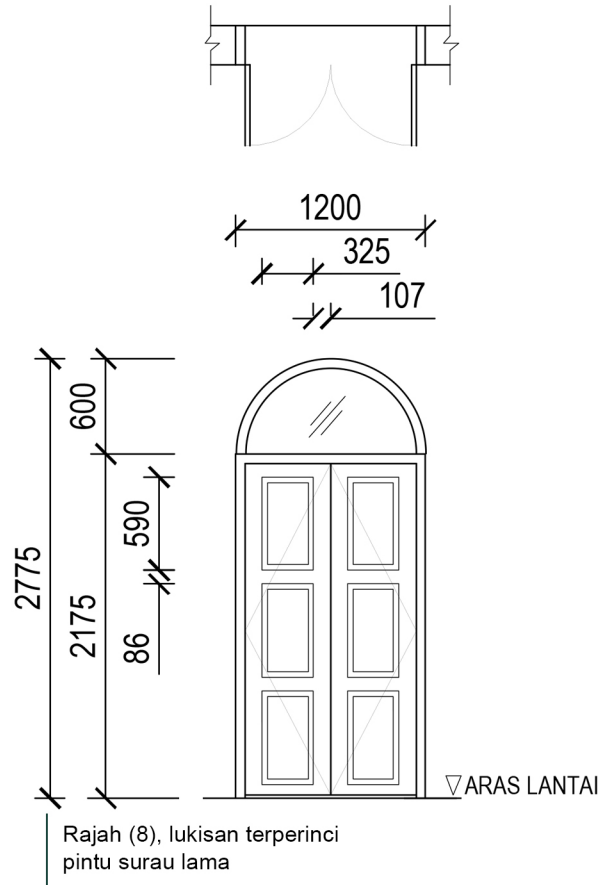

Rajah (7), struktur dinding melalui lukisan 3-D

Pintu

Saiz pintu pada surau ini tidak semestinya mengikut ketinggian manusia. Ia boleh ditentukan oleh nisbah permukaan atau ruang pada bahagian surau. Pintu yang digunakan pada surau ini lebih kelihatan kepada pengaruh barat disebabkan mempunyai persamaan dengan bangunan kolonial.

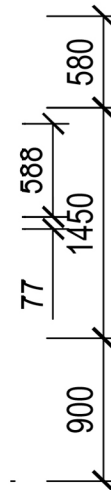
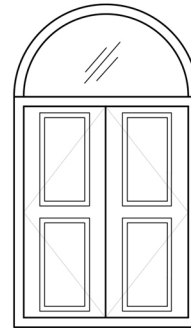
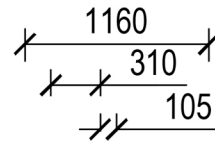
Dari awal kewujudan surau ini, hanya terdapat tiga pintu masuk untuk kebahagiaan ruang dalaman surau. ketiga-tiga pintu ini mempunyai saiz lebar 1200mm dan rekabentuk yang sama tetapi pada pintu utama terdapat kerawang pada bahagian atas pintu. Pintu yang digunakan merupakan pintu dua panel. Ianya terletak pada bahagian depan, kiri dan belakang surau.

Gambar (15), rekabentuk sebelum dibaik pulih tetap dikekalkan dan pada bahagian atas pintu terdapat bentuk arch

Tingkap

Gambar (16), menggunakan tingkap jenis dua panel dan menyerupai bentuk tingkap jenis bangunan kolonial.

▽ ARAS LANTAI

Rajah (9), lukisan terperinci tingkap Surau lama

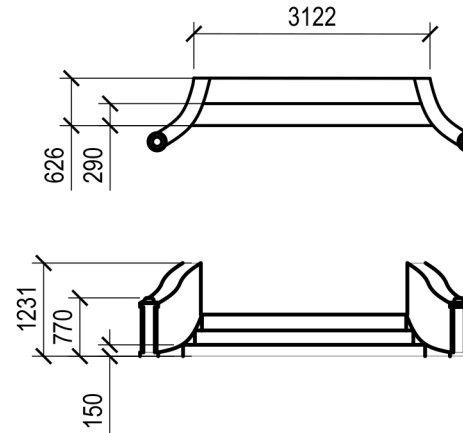
Bertindak sebagai satu elemen yang mempengaruhi kemasukan cahaya dan udara ke dalam ruang surau. Dengan cara susunan tingkap ini ruang aliran pengudaraan dapat diseimbangkan melalui aliran udara masuk dan keluar. Tetapi kelemahan pada ruang ini telah ditutup dengan lapisan ruang tertutup yang lain yakni ruang serambi. Binaan asal adalah separuh terbuka tetapi disebabkan faktor-faktor lain menjadikan ruang ini ditutup sepenuhnya dan menjadikan kedudukan tingkap ini terletak di dalam dwi lapisan yang menyebabkan kekurangan udara masuk.

saiz tingkap yang digunakan 53inci tinggi 46inci lebar. Setiap tingkap pada surau ini mempunyai saiz yang sama dan susunan yang selari dari aras lantai.

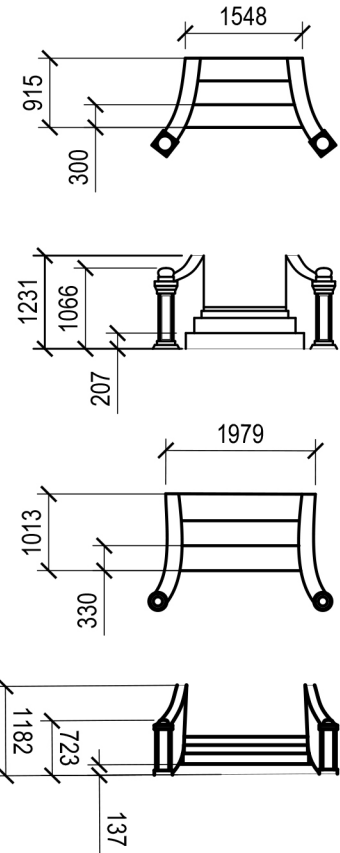
Tangga

Gambar (17) , tangga hadapan Surau Lama.

Rajah (10) , lukisan terperinci tangga Surau Lama

Terdapat 3 buah tangga yang digunakan pada surau. Ianya terletak pada bahagian hadapan, kiri dan belakang surau. Tangga yang terletak pada bahagian hadapan merupakan tangga bagi pintu masuk utama.

Tangga surau ini merupakan tangga melengkung dan mempunyai saiz yang berbeza. Tangga yang digunakan jenis tangga yang membesar ke bahagian bawah. Lebih kepada pengaruh dari Melaka. Ianya diperbuat daripada konkrit dan tidak menggunakan sebarang kemasan jubin atau marmar pada bahagian jejak mahupun pada susur tangan.

*“Anak tiung tinggi sekawan,
Anak pelanduk patah kakinya,
Tempat bumbung tersalah rawan,
Hendak dijenguk banyak halangnya.”*

BUMBUNG & STRUKTUR

06 Ini menerangkan tentang struktur bumbung pada Surau Lama yang mempunyai keunikan tersendiri.

Gambar (18), pandangan
bahagian bumbung.

Bumbung

Gambar (19), pandangan sudut bumbung hadapan.

Gambar (20), pandangan bumbung hadapan.

Bumbung merupakan elemen penting yang amat diutamakan apabila hendak mendirikan sesebuah surau atau masjid pada waktu dahulu. Ini kerana, ia merupakan khazanah yang harus diperlihara atas keunikkan seni bina surau ini. Hampir kebanyakan daripada reka bentuk masjid tradisional d negeri ini menggunakan reka bentuk seni bina yang hampir sama, mengambil sedikit daripada senibina Negeri Sembilan dan menerapkan seni bina China, India dan Jawa di dalam pembinaan nya.

Seni bina bagi Surau Lama Kampung Gadong banyak dipengaruhi oleh seni bina Jawa dan beberapa unsur China yang jelas kelihatan di bumbung dan hiasan pada surau ini.

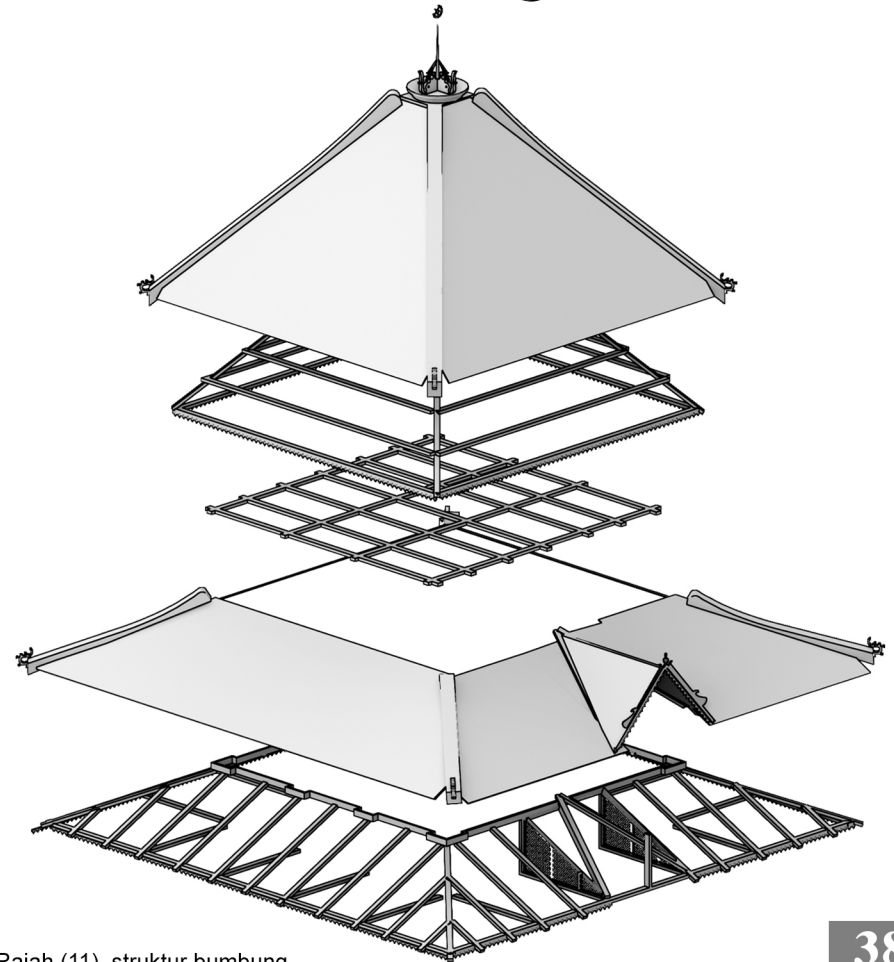
Ciri-ciri reka bentuk bumbung surau lama ini berasal dari tanah Jawa kerana bentuk bumbung ini mempunyai persamaan dengan bumbung Masjid Kampong Hulu yang juga berasal dari Tanah Jawa. Surau ini mempunyai dua lapisan bumbung.

Kaedah Binaan

Surau ini menggunakan bumbung atap genting pada keseluruhannya. Keadaan atap genting pada bumbung masih dalam keadaan baik selepas dibaik pulih 14 tahun yang dahulu. Bumbung limas ini dibuat dengan menegakkan kasau-kasau kayu dengan cerun dan meletakkan satu hujung ke atas dinding dan satu ruang udara yang bertindak sebagai penebat udara bagi ruang di bawahnya. Selain itu, cerun bumbung berubah-ubah dari sudut 25 darjah - 39 darjah.

Perenggan bumbung merangkumi kayu rangka daripada kepala tiang hingga ke tulang perabung. Stuktur bumbung surau ini terdiri daripada 100x50 kayu keras kasau, 125x25 kayu keras strut, 150x50 kayu keras rasuk, 200x20 kayu keras kekisi.

Selain itu, unjuran bumbung ini juga membantu dalam melindungi fasad yang terdapat pada surau serta tingkap dan ruang dalam surau daripada terkena cahaya matahari secara terus. Tempias air hujan juga dapat dielakkan daripada masuk ke ruang utama masjid. Perlindungan ini membolehkan tingkap dibuka walaupun dalam keadaan panas ataupun hujan.

Rajah (11), struktur bumbung
Surau Lama

*“Lebat daun bunga tanjung,
Berbau harum bunga cempaka,
Adat dijaga pusaka dijunjung,
Baru terpelihara adat pesaka.”*

ORNAMENTASI & KERAWANG

07 Ornamenasi & kerawang pada surau lama ini mempunyai ciri-ciri yang unik serta kehalusan seni yang mempunyai maksud tersendiri.

Hiasan bulan dan bintang yang terdapat pada petunjuk langit adalah bertujuan untuk mengingatkan kepada kejadian siang dan malam sebagaimana ia dinamakan hiasan bulan dan bintang. Selain itu, ia juga sebagai penunjuk arah kiblat, jika di perhatikan keseluruhan surau tersebut bentuk bulan dan bintang tersebut menghadap ke arah kiblat. Hiasan bulan dan bintang pada surau ini diiletakkan di bumbung yang paling atas bersama hiasan bunga teratai. Ia juga merupakan lambang utama bagi surau lama ini.

Hiasan Bulan Dan Bintang

Gambar (21), hiasan bunga teratai yang berada di bawah hiasan bulan dan bintang

Hiasan Bunga Teratai

Bunga teratai yang melambangkan motif kesucian dalam agama Budhha. Motif ini digunakan pada komponen elemen dan hiasan. Bagi masyarakat melayu islam pula bunga teratai mempunyai makna yang tersirat, terdapat 2 jenis lambang iaitu:

1. Lambang kejadian alam dalam tingkat ketuhanan

- Bagi tingkat ketuhanan tangkai adalah lambat Zat Allah yang kuat berpegang kepada sekuntum bunga. Zat Allah yang dimaksudkan ialah Zat Allah yang berada pada “ Tingkat al-Ahadiyah ”.

2. Lambang kejadian alam dalam tingkat keamalan

- Bagi lambang kejadian alam damai tingkat kealaman, zat Tuhan kepada tangkai adalah sifat alam kejadian, apabila berlakunya kejadian maka lahirlah kudup bunga teratai. Bagi tingkat keamalan ini Kudup bunga adalah sebagai lambang ‘ Nur Muhammad ’. Sementara sekuntum bunga teratai yang berkembang adalah sebagai lambang alam besar.

Hiasan Buah Buton

Buah buton merupakan bentuk stupa biasanya diukir bermotifkan bunga teratai sedang mekar dan berfungsi sebagai hiasan atau penutup pada pangkal tangan kasau jantan, alang dan tunjuk langit.

Kewujudan komponen ukiran jelas mengindahkan rupabentuk dan menambah nilai sesuatu bangunan. Ia bukan hanya sebagai elemen hiasan malah menjadi elemen keperluan untuk menandakan senibina Melayu di Semenanjung Malaysia.

Di surau lama, hiasan buah baton ini diletakkan di atas dinding mihrab pada bahagian luar.

Hiasan Bangau Perahu

Hiasan Bangau Perahu ialah ukiran kayu yang biasanya di letakkan di hadapan perahu nelayan di Terengganu. Tujuannya adalah untuk menyangkut galah panjang dan pukut, di samping itu ia juga adalah satu hiasan tradisi perahu-perahu pada zaman dahulu.

Bangau perahu juga dikenali sebagai “makara”. Ia sering di letakkan pada perahu yang digunakan sebagai kenderaan dalam perarakan majlis berkhatan. Sama ada di Thailand, Kelantan, dan Terengganu konsepnya adalah sama iaitu melambangkan pusat keberanian seseorang lelaki yang memeluk islam, iaitu wajib berkhatan. Tetapi pada surau ini, hiasan tersebut diletakkan pada empat bahagian bucu bumbung.

Gambar (23), hiasan bangau perahu di bucu bumbung.

*“Pasir putih di pinggir kali,
Pekan menyabung ayam berlaga,
Khazanah tidak boleh dijual beli,
Bukannya benda buat berniaga.”*

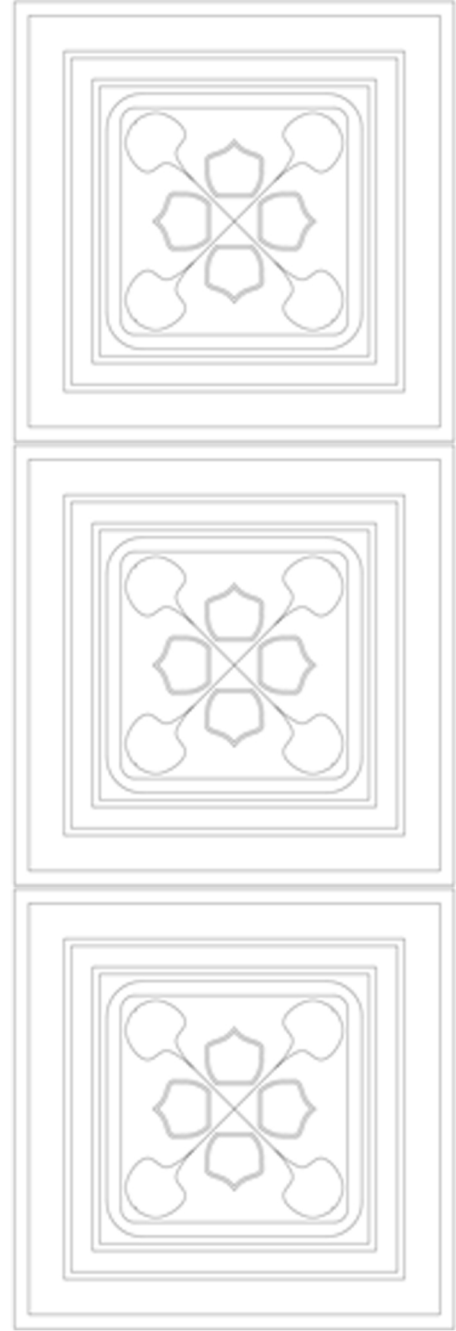
KESIMPULAN

08

KESIMPULAN

Pada akhir kajian ini, kami mendapati bahawa Surau Lama Kampung Gadong ini menyimpan pelbagai cerita dan kesenian yang tersendiri. Reka bentuk Surau Lama Kampung Gadong ini telah lama berdiri namun kekuatan struktur asasnya 60% masih teguh berdiri sebelum pembaikan dilakukan oleh pihak Muzium Lukut dan Antikuti Malaysia. Surau ini mempunyai keunikan tersendiri dari aspek sejarah dan nilai senibina. Tiada perubahan besar yang dilakukan ke atas bangunan kajian kecuali hanya usaha pemeliharaan dan pemuliharaan untuk mengelakkan kerosakan struktur daripada berlaku. Oleh yang demikian, semoga satu khazanah warisan senibina di Negeri Sembilan terpelihara dan menjadi warisan kebanggaan dan penghargaan oleh generasi akan datang.

RUJUKAN

*“Pohon berangan tempat berlemu,
Girangnya rasa si anak dara,
Baliklah tuan membawa ilmu,
Binalah bangsa bangunkan negara.”*

